(Dla pamięci. Pismo sejmowe

11 grud. 1788.

(Nowy) układ zdań

patryotycznych.

NOWY UKŁAD
ZDAN PATRYOTYCZNYCH,

Stosowny do Sentymentow Obywatelskich w Obradach dzisieyszych,

Pod Tytułem:

ZBOGACENIE KRAIU.

Pismo ciekawe, potrzebne, i użyteczne.

ZBOGACENIE KRAIU.

CHcąc Kray uszczęśliwić, trzeba koniecznie pomyśleć o źrzodłach zbogacenia go takich, ktoreby były i pewne, i łatwe do uskutecznienia, i niekrzywdzące Obywateli. Jeżeli z lichey Fortuny widziemy wielu iż dorabiaią się Maiątku, za coż tegoż samego źrzodła raczey nie użyiemy na uszczęśliwienie całego Narodu, niż na uprzywileiowanie z pogardą Kraiu, niektorych Osob prywatnych chciwości? Takowe źrzodła są Banki, ktore nayzdatnieysze są, i do zastąpienia w czasie uciemiężliwych Podatkow, i do znoszenia, i wystarczenia potrzebom Kraiowym, z samych tylko rocznych

Procentow. Lepiey iest, niech się w Skarbie mnożą dochody i Summy przez Bank, niż gdyby rosł partykularnych i to obcych Osob Maiątek, powiększaiący w nich zbytek, dumę, i chęć zubożenia całego Kraiu, a siebie iedynie zbogacenia i zpieniężenia się. Na odgłos i początkowy pozor Proiektu mego spodziewam się, iż chętnie każdy z Seymuiących Stanow pozwoli. Nie rozwodzę się nad przyczynami, ktore mię do tego wiodą, i o pożytku i dobroci tego Proiektu przekonywaią: bo długim pisaniem nie chcę Proiekt moy bezskutecznym zrobić. Same one przez się ze wszelkiego źrzodła uważane, iaśnie tę prawdę potwierdzaią, i oczywiście dowodzą. Wolę trochę nad tym popracować i zabawić się, co iest koniecznie istotnego do dzisieyszych Obrad, ażeby znieść wiele

kwe-

kwestyow i trudności, ktore mogą w tym rodzaiu rzeczy rodzić się i wypływać z racyi, sposobow exekwowania tego Proiektu, a wcześnie ie uprzątnąwszy i ułatwiwszy, obmyślić źrzodła, podać śrzodki i sposoby pomnożenia tym czasem, z zupełnym beśpieczeństwem Summ Skarbowych na Bank obrocić się maiących dać pewne prawidła do zarządzenia i szafowania niemi iak naysprawiedliwiey. Wolałem wcześnie uprzedzić w Proiekcie moim wszelkie myśli, zarzuty i trudności Obywatelskie pochodzące z troskliwości iak naylepszego ustanowienia Prawa; niż gdyby rady i źrzodła nayczystsze i nayzbawiennieysze były odrzucone dla tego, iż nie są wyszczególnione.

Tym celem kładę nayprzod potrzebę założenia Bankow po

Miastach głownych Prowincyonalnych, to iest przynaymniey takich, żeby było w Kraiu z 10. iuż to dla prędszego powiększenia Bankow, iuż to dla rychleyszey cyrkulacyi i wygody Obywateli.

Zdaie mi się, iż po Kancellaryach Kraiowych mogłyby być beśpiecznie lokowane Kapitały bankowe. Tam nayduiąc beśpieczeństwo każdy Obywatel, da chętnie i łatwo swą Summę na Procent w Kraiu udeterminowany, z ktorey bez żadnego Procederu, każdego roku nie tylko Procent, ale i Kapitał swoy będzie mogł odebrać. Jeżeli Bankierom zwykliśmy dawać Procenta znaczne, tedy i Skarbowi większy chętnie udeterminuiemy, abyśmy cząstkę zyskow naszych nie na Pałace kosztowne, roskoszne Ogrody, wykwintne

Me-

Meble i mody, hoyne Bale i Kolacye udzielali dla Bankierow, ale raczey na potrzeby Kraiowe też samą pożyteczniey ofiarowali opłatę. Będzie zatym Bank składać się Powiatowy z Summ lokowanych na Procent, i Podatkow, na ktore Narod zgodnie przystanie; z Podatkow także żeby był czas w Kancellaryach profitowania, na cztery raty opłata ich będzie rozłożona, a dwoma ratami na potrzeby Kraiowe wychodzić będzie, tym sposobem Summa Skarbowa Kwartał przynaymniey ieden co pół roku leżąc, w zysku Procent za ten czas przyniesie.

Jaśniey to tłumaczę. Co Kwartał będą importować do Kancellaryi Podatki, to iest przez cztery raty, a co pół roku będą podług dawnego zwyczaiu opłaty ze Skarbu dawane, i wydatki na potrzeby Kraiowe. Po-

---

Pożytek ten dla Skarbu wyniknie, iż brać będzie Summy na 6. Procent.

Dawać zaś będzie na ośm Procentu (gdy tymczasem wiadomo bardzo dobrze Obywatełom, iż częstokroć i dwanaście płacić muszą w Banku) wypada więc od Sta dwa Procenta darmo w zysku do Skarbu. Jm więcey pomnożą się Summy w Skarbie, tym znacznieyszy będzie nowy dochod roczny, ktory zwolna rość będzie w Kapitały. A potym co za wygoda! że każdy znaiomy z maiątku, łatwo na potrzebę swą dostanie grosza.

Jakiegokolwiek źrzodła wymyślone będą Podatki, te tymczasem lokowane będą po Kancellaryach, ażeby na rok, lub na poł roku Procent wniosły do Massy, z ktorego Procentu spo-

dzię-

dziewać się, iż rośnie za czasem Kapitał Procentem samym wystarczaiący na potrzeby publiczne.

Podział iednak ma być Sum Skarbowych, to iest: dochody Celne lądowe i spławne, i wszystkie inne, ktore nie z podatkow idą publicznych, tylko przez Monopolia, i inne źrzodła maią należeć do generalney Kassy. Ktora w tychże iak i dawniey mieyscach ma być zarządzana, i na ten użytek iak Powiatowe Sumki obrocona.

Kontrakta wielkie będą utrzymywać się dawnieyszym sposobem z temiż samemi, iak zawsze, Przywileiami.

Osoby po Kancellaryach będą zaporęczone przez maiętnieyszych. Ktore udzielną cale od

Re-

Regentow będą miały Funkcyą. Pierwszy będzie Jnspektor, drugi Kassyer, trzeci Kalkulator. Dawaiący i odbieraiący Summę poydzie do Jnspektora, zapisze się sam, lub przez Plenipotenta w Protokuł dokładnie z opisaniem wiele, daie lub bierze, dla kogo, od iakiego czasu, na iak długo; Kassyer za assygnacyą z podpisem i pieczęcią Jnspektora powinien wydać Kapitał udeterminowany. Kalkulator zaś zapisać powinien Summę wydaną w Protokuł, i nie wprzody Summa powinna być wydana, aż Kwit od Kalkulatora będzie ukazany. Biorący lub dawaiący Summę w Protokuł Kalkulatora zapisać się powinien de data quota &c.

Biorący Summę Ewikcyą pewną z Akt wyiętą nie onerowaną ukaże, lub porękę osiadłego i Ewikcyą swoią maiącego; inaczey

czey bez niebeśpieczeństwa nie może być Kapitał dawany.

Gdyby zaś ieszcze nowy ukazać awantaż publiczny i wygodę powszechną.

Będzie można dać na Zastawy czyli fanty, z Procentem uregulowanym na dwanaście od sta, to iest złoty na Miesiąc. Te Zastawy mnieysze być nie powinny, iak na dziesięć Złotych wartości, podług taxy Zastawa będzie tylko na rok i 6. Niedziel, po ktorym terminie upłynionym Zastawa ginie, a choćby wyżey była sprzedana nad taxę, wszystko to poydzie na Skarb publiczny.

Taxatorowie będą po Kancellaryach na Srebro, Złoto, Kamienie, Perły, Bryllanty, Miedź, Cynę, Zegarki, i na rozmaite

fan-

fanty, suknie, bieliznę, poiazdy, rzemień, &c. taxować zaś będą zawsze przysięgli sprawiedliwie, połowę tego, co taxowano, wyda Bank podług zaświadczenia od Taxatora, pieniądze będą wydane tymże porządkiem iak wyżey. Taxator iest w odpowiedzi, ieżeliby Bank na czym szkodował przez fanty, z racyi niesprawiedliwey taxy.

Fanty będą składane w Kancellaryach, Salach lub domach tymczasem naiętych ze Skarbu.

Przedaż rzeczy cztery razy w rok będzie publiczna nakształt Jarmarku więcey daiącemu: za mnieyszą cenę nad taxę przedana być Zastawa nie może; a gdyby się nie sprzedała, ten, ktory ią taxował, otrzymać i zapłacić za nią musi.

Wy-

Wygoda i przez to będzie bardzo wielka dla wszystkich Obywateli, pewny resurs w nagłey potrzebie, a chociaż to zdaie się być na pozor bagatelą, wielki przecięż użytek Skarbowi przyniesie, i prędkie Kapitały.

Przytym Lichwa cokolwiek upadnie i szachraystwo, ktore się utrzymuią przez facyendy, a niszczą nie iednego na całym maiątku.

Wexle item, byleby były pewne, w Kancellaryach roborowane, z Zaświadczeniami od Kancellaryow przyimowane będą, a na tych czystego zysku 20. od sta mieć Skarb powinien na rok, ktore gdy po upłynionym roku wykupione nie będą, maią się przesyłać do właściwych Kancellaryow, gdzie były roborowane, i za pewne uznane. Podług Wexlu

xlu właściwa Kancellarya odsyłaiącey Wexel ma zapłacić, a za Wexlem tym dochodzić swego, sposobem niżey opisanym.

To iest: gdy się kto nie opłaci za Wexlem, na terminie sposobem tymże maią być czynione Exekucye, iak i nieopłacenie Podatkow publicznych. Toż samo ma się wykonywać i z temi, ktorzyby się Bankowi na termin nie uiścili, biorąc Summy na Ewikcye lub poręki, to iest: poydą na delatę.

Względem fantow i Zastawy ta być ma zachowana reguła, to iest: będzie dana ceduła zastawiaiącemu swą własność z wymienieniem rzeczy zastawioney, kwoty wziętych pieniędzy i data. Podobnież wpisze się w Protokuł Zastawniczy. Jeżeliby prędzey wykupił kto swą Zastawę

iak

iak w rok, to zapłaci tyle miesięcy po Złotemu od sta, iak długo rzecz leżała.

To zaś ma być robiono bez naymnieyszey mitręgi i zwłoki. Bez ukazania Ceduły żadna Zastawa nie będzie wydana, a gdy Ceduła zginie, i Zastawa ginie pod tę porę, bez żadnego powrotu do Właściciela.

Taxatorowie wszyscy nie tylko będą przysięgli, ale nad to i porękę mieć powinni za sobą, w przypadku potrzeby odpowiedzenia.

Na Pensye dla Officyalistow Szelągowe, sposobem dawnieyszym, będzie postanowione, ktore sprawiedliwie na nich podzielone będzie. Jnspektorowi, Kassyerowi, i Kalkulatorowi od wszelkich Summ na Procent z

Ban-

Banku wychodzących, i od Podatkow. Taxatorom zaś od fantowych Summ.

Spodziewam się, iż ten Proiekt większością głosow będzie przyięty.

